

Prawa obywatela

WIEDZA W PIGUŁCE

Poszanowanie praw i wolności człowieka jest podstawą prawidłowych więzi społecznych i budowania demokratycznych relacji między jednostką a państwem. Konstytucja Rzeczypospolitej chroni prawa obywateli. Przestrzeganie zapisów o prawach człowieka oraz dbanie o szeroko pojęty interes obywateli są obowiązkami poszczególnych urzędów i organów administracji państwowej.

Jeśli zauważysz, że jakieś przepisy naruszają zasadę sprawiedliwości społecznej, dyskryminują pewne grupy lub że działalność jakichś instytucji czy organizacji narusza prawa lub wolności obywatelskie, zgłoś to do Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO). Wniosek, w którym podajesz swoje imię, nazwisko i adres oraz opisujesz przypadek naruszenia wolności lub prawa, możesz bez żadnych opłat złożyć ustnie w Biurze Rzecznika, przesłać na piśmie pocztą lub drogą elektroniczną (na stronie RPO). Interesy osób poniżej 18. roku życia reprezentuje Rzecznik Praw Dziecka (RPD). Można kierować do niego sprawy związane z problemami z uzyskaniem pomocy finansowej (m.in. alimenty, ubezpieczenia społeczne, finansowanie leczenia), z przemocą wobec dzieci i młodzieży oraz z egzekwowaniem prawa do edukacji.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (KRRiT), zgodnie z Ustawą o radiofonii i telewizji, chroni wolność słowa w radiu i telewizji oraz interesy odbiorców, zapewniając otwarty i różnorodny charakter mediów. Ma zapewniać także dostępność informacji w mediach dla wszystkich, także osób niepełnosprawnych. Każdy może złożyć skargę do KRRiT, jeśli zauważy, że np. jakiś program w radiu lub telewizji zawiera treści naruszające prawo (np. mają one charakter dyskryminacyjny).

Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych (GIODO) kontroluje prawidłowe przetwarzanie naszych danych osobowych przez podmioty publiczne (np. urzędy), ale także przez podmioty prywatne (np. pracodawców czy różne firmy, którym przekazujemy informacje o nas), sprawdzając, czy są one wykorzystywane zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych. Ochrona danych osobowych jest ważnym elementem prawa do prywatności. Jeśli jakaś firma przekazała twoje dane innej firmie albo ktoś udostępnił je w internecie bez twojej zgody, możesz skierować skargę do GIODO.

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) ma zapewnić bezpieczeństwo interesów obywateli jako konsumentów. Monitoruje rynek w celu utrzymania równowagi i niedopuszczenia do tworzenia monopolii handlowych. UOKiK zajmuje się zbiorowymi interesami konsumentów — podejmuje działania wobec takich sytuacji, w których potencjalnie każdy może zostać pokrzywdzony. Jeśli będziesz mieć problem z nieuczciwą firmą, która np. w nierzetelny sposób reklamuje swoje usługi bądź stosuje różne „kruczki prawne” w umowach z klientami, poszukaj na stronie UOKiK-u informacji o organizacjach, które służą bezpłatnymi poradami.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Zajęcia poświęcone są instytucjom zajmującym się prawami obywateli w obszarach związanych z komunikacją i mediami: Rzecznikowi Praw Obywatelskich, Rzecznikowi Praw Dziecka, Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji, Głównemu Inspektorowi Danych Osobowych, Urzędowi Ochrony Konkurencji i Konsumenta. Uczestnicy i uczestniczki gromadzą informacje o ich kompetencjach i poznają przykłady spraw, w których można się do nich zwrócić.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że istnieją specjalne instytucje powołane w celu ochrony praw obywateli;
- potrafią opisać kompetencje poszczególnych instytucji: Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Głównego Inspektora Danych Osobowych, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumenta;
- wiedzą, do jakiego organu w jakiej sprawie się zgłosić.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 15 min
Forma: praca w grupach
Pomoce: duże kartki, pisaki, wydrukowana i pocięta **karta pracy „Nazwy”**

Wydrukuj **kartę pracy „Nazwy”**. Podziel uczestników i uczestniczki na 5 grup. Każdej grupie daj do analizy jedną instytucję — rozdaj paski z nazwami instytucji. Poproś każdą grupę o wypisanie jak najwięcej informacji na temat danej instytucji. Pytania pomocnicze:

- Czym się zajmuje?
- Co o niej słyszeliście?
- W jakiej sprawie można się tam zwrócić?
- O jakich przypadkach słyszeliście?

2.

Czas: 5 min
Forma: praca w grupach
Pomoce: wydrukowana „Wiedza w pigułce”

Rozdaj grupom wydrukowaną „Wiedzę w pigułce”. Poproś o dopisanie do swoich kartek dodatkowych informacji, które znajdą w tekście.

3.

Czas: 10 min
Forma: prezentacja
Pomoce: wyniki pracy z ćwiczenia 1. i 2.

Poproś każdą grupę o prezentację.

4.

Czas: 15 min
Forma: praca w grupach, dyskusja
Pomoce: wydrukowany **materiał pomocniczy „Sprawy”**

Podziel uczestników i uczestniczki na grupy 3-osobowe. Każdej grupie daj jedną kopię **materiału pomocniczego „Sprawy”**. Poproś grupy o dopasowanie spraw do nazw instytucji, które według nich zajmują się tego typu sprawami. Kiedy grupy skończą, odczytuj po kolei sprawy i wspólnie decydujcie, która instytucja się nimi powinna zająć. Jeśli pojawią się wątpliwości, podyskutujcie o nich.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że istnieją specjalne instytucje powołane w celu ochrony praw obywateli?
- potrafią opisać kompetencje poszczególnych instytucji: Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Głównego Inspektora Danych Osobowych, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumenta?
- wiedzą, do jakiego organu w jakiej sprawie się zgłosić?

Opcje dodatkowe

Jeśli masz dostęp do 4–5 komputerów z internetem, podziel uczestników i uczestniczki na grupy. Każdej grupie przydziel jedną instytucję. Poproś grupy o znalezienie stron internetowych tych instytucji i znalezienie na ich stronach informacji, w jaki sposób można skontaktować się z urzędem. Poproś grupy o prezentację znalezionych sposobów.

MATERIAŁY

Karta pracy „Nazwy”
Materiał pomocniczy „Sprawy”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

1. Rozwiń następujące skróty nazw instytucji.

- Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych
  - Urząd Komunikacji Elektronicznej
  - Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
  - Rzecznik Praw Dziecka
  - Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
  - Rzecznik Praw Obywatelskich
1. KRRiT _____ [rozwiązanie: Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji]
  2. RPDz _____ [rozwiązanie: Rzecznik Praw Dziecka]
  3. UKE _____ [rozwiązanie: Urząd Komunikacji Elektronicznej]
  4. RPO _____ [rozwiązanie: Rzecznik Praw Obywatelskich]
  5. GIODO _____ [rozwiązanie: Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych]
  6. UOKiK _____ [rozwiązanie: Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów]

Zadanie 2.

Do poniższych opisów i spraw przyporządkuj odpowiednią instytucję.

Elementy do przyporządkowania:

- instytucja czy organizacja naruszyła twoją wolność obywatelską [rozwiązanie: RPO]
- słyszałeś mowę nienawiści w radiu [rozwiązanie: KRRiT]
- ktoś przetwarza twoje dane bez twojej zgody [rozwiązanie: GIODO]
- masz 14 lat, jeden z twoich rodziców nie płaci alimentów [rozwiązanie: RPDz]
- troszczy się o otwarty i różnorodny charakter mediów [rozwiązanie: KRRiT]
- wydaje ci się, że możesz być ofiarą kradzieży tożsamości [rozwiązanie: GIODO]
- chcesz chodzić do szkoły, ale nie masz możliwości [rozwiązanie: RPDz]
- dostawca internetu, z którym podpisałeś umowę uniemożliwia reklamowanie rachunku, który według ciebie jest źle naliczony [rozwiązanie: UOKiK]
- widziałeś, że szkoła upublicznia dane uczniów i uczennic poza szkołą [rozwiązanie: GIODO]
- spotkałeś przepis, który dyskryminuje osoby niepełnosprawne [rozwiązanie: RPO]
- dba o dostępność informacji w mediach dla osób niepełnosprawnych [rozwiązanie: KRRiT]
- dba, żeby dane obywateli były przetwarzane zgodnie z ustawą [rozwiązanie: GIODO]
- zajmuje się zbiorowymi interesami konsumentów [rozwiązanie: UOKiK]

Kategorie:

- Rzecznik Praw Obywatelskich — RPO
- Rzecznik Praw Dziecka — RPDz
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji — KRRiT
- Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych — GIODO
- Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów — UOKiK

SŁOWNICZEK

- **konstytucja:** (inaczej: ustawa zasadnicza), akt prawny, który zazwyczaj ma najwyższą moc prawną. W Polsce obowiązuje Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona w 1997 roku.
- **wolności i prawa konstytucyjne:**
- **wolność słowa:** prawo do publicznego wyrażania własnego zdania oraz poglądów, a także poszanowania ich przez innych. Wolność słowa jest jedną z podstawowych wartości społeczeństwa demokratycznego. Nie jest ona jednak pozbawiona ograniczeń, np. w zakresie publicznego obrażania innych lub propagowania ideologii totalitarnych.
- **prywatność:** sfera życia człowieka, w którą nie należy wkraczać bez pozwolenia. Ma ona swój aspekt cielesny, terytorialny, informacyjny i komunikacyjny. Prywatność jest chroniona przez prawo (m.in. przez Konstytucję RP i akty prawa międzynarodowego). Ograniczenie prawa do prywatności możliwe jest tylko w określonych sytuacjach (na przykład ze względu na bezpieczeństwo publiczne czy ochronę zdrowia).

- **dostępność:** możliwość używania rzeczy, budynku lub strony www przez możliwie największą liczbę osób, niezależnie od ich umiejętności lub możliwości.
- **nieuczciwa konkurencja:** działanie sprzeczne z prawem i dobrymi obyczajami mające na celu zagrożenie lub naruszenie interesów innego przedsiębiorcy. Czynami nieuczciwej konkurencji są w szczególności: wprowadzające w błąd oznaczenie przedsiębiorstwa, fałszywe lub oszukańcze oznaczenie pochodzenia geograficznego towarów albo usług, wprowadzające w błąd oznaczenie towarów lub usług, naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa, nakłanianie do rozwiązania lub niewykonania umowy, naśladownictwo produktów, pomawianie lub nieuczciwe zachwalanie, utrudnianie dostępu do rynku, przekupstwo osoby pełniącej funkcję publiczną, a także nieuczciwa lub zakazana reklama oraz organizowanie systemu sprzedaży lawinowej (art. 3 Ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji).
- **monopol:** czyjeś wyłączne prawo do czegoś.
- **dane osobowe:** wszelkie informacje dotyczące określonej osoby fizycznej (czyli zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania). Nie mamy do czynienia z danymi osobowymi wówczas, gdy informacja dotyczy instytucji (np. firmy), grupy osób, osoby fikcyjnej (np. postaci literackiej) czy takiej, której nie jesteśmy w stanie rozpoznać. Dane osobowe podlegają ochronie i nie mogą być zbierane bez odpowiedniej podstawy prawnej (np. zgody osoby, której dotyczą).

CZYTELNIĄ

- Rzecznik Praw Obywatelskich [online], [dostęp: 19.02.2013], <http://www.rpo.gov.pl/>.
- Rzecznik Praw Dziecka [online], [dostęp: 19.02.2013], <http://www.brpd.gov.pl/>.
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji [online], [dostęp: 19.02.2013], <http://www.krrit.gov.pl/>.
- Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych [online], [dostęp: 19.02.2013], <http://www.giodo.gov.pl/>.
- Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów [online], [dostęp: 19.02.2013], http://uokik.gov.pl/sprawy_indywidualne.php.

Tekst: Joanna Ruta Baranowska, scenariusz: Weronika Paszewska, konsultacja merytoryczna: Dorota Głowacka, Piotr Wąglowski. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez [Fundację Nowoczesna Polska](#).

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](#).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/prawa-obywatela/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.

VI. Znajomość praw człowieka i sposobów ich ochrony.

Treści nauczania

Młody obywatel w urzędzie.

Prawo i sądy.

Ochrona praw i wolności.

Demokracja – zasady i procedury. (zakres rozszerzony)

Organy kontroli państwowej, ochrony prawa i zaufania publicznego. (zakres rozszerzony)

Obywatel wobec prawa. (zakres rozszerzony)

Nowa podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, liceum i technikum

Treści nauczania

charakteryzuje zasady ustrojowe zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (demokratycznego państwa prawnego, unitarnej formy państwa, zwierzchnictwa narodu, gwarancji praw i wolności jednostki, konstytucjonalizmu, podziału i równowagi władz, republikańskiej formy rządu, pluralizmu, decentralizacji, samorządności, społecznej gospodarki rynkowej); analizuje sformułowania preambuły Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

wymienia „zasady ogólne” i katalog praw człowieka zapisane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

przedstawia sądowe środki ochrony praw i wolności w Rzeczypospolitej Polskiej oraz sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich; pisze skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich (według wzoru dostępnego na stronie internetowej); wykazuje znaczenie skargi konstytucyjnej.

uzasadnia znaczenie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w kontekście Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; przedstawia warunki, jakie muszą zaistnieć, aby rozpatrzył on skargę obywatela; analizuje wybrany wyrok tego trybunału.

wskazuje organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną praw człowieka i charakteryzuje działania jednej z nich. wykazuje różnice w przestrzeganiu praw człowieka w państwie demokratycznym i niedemokratycznym; przedstawia problem łamania praw człowieka w wybranym państwie niedemokratycznym.